

FREİBURG HUKUK-EKONOMİ OKULU

VE

EKONOMİK ANAYASA YAKLAŞIMI

*Yazan: Viktor J. Vanberg**

Çeviren :Hüseyin ŞEN

Freiburg Hukuk-Ekonomi Okulu, Freiburg Üniversitesi'nde 1930'lu yıllarda Alman ekonomistler Walter Eucken (1891-1950) ve Franz Böhm (1895-1977) tarafından kurulmuştur. Eucken ve Böhm'ün bu üniversitedeki çalışmalarına daha sonra II. Dünya Savaşı'nda öldürülen Hans Grossmann-Doerth (1894-1944)'de katılmıştır. Bu bilim adamları, hukuk ve ekonomi konularında ortaklaşa seminerler düzenleyerek 1937'de kurulan Ekonominin Düzeni (*Ordnung der Wirtschaft*) başlığı altındaki yayınlar serisinde de birlikte çalışmışlardır.

Ordo-liberalleri adı altında da bilinen Freiburg Okulu'nun düşünceleri, II. Dünya Savaşı sonrasında Almanya'da oluşturulan sosyal piyasa ekonomisinin teorik dayanağının en önemli bölümünü oluşturmaktadır. Freiburg Hukuk-Ekonomi Okulu, Alfred Müller-Armack, Wilhelm Röpke, Alexander Rüstow gibi bilim adamlarının da dahil edildiği Alman neo-liberalizmi kapsamında değerlendirilmektedir. Bu bilim adamları grubunun önemli ortak noktaları olmalarına karşın, aralarında önemli farklılıklar da mevcuttur. Özellikle biraz daha fazla müdahaleciliği savunan *sosyal piyasa ekonomisi* konseptinin sonuç-ağırlıklı niteliği, Müller-Armack'ın görüşlerini yansıtırken; Freiburg Okulu'nun prosedür ve kural-ağırlıklı niteliği, *Ordo-liberalizm*inden daha ziyade bu terimi ortaya koyan Röpke ve Rüstow'un düşüncelerini temsil etmektedir.

* Viktor J. Vanberg (1998), 'Freiburg School of Law and Economics', in: The New Palgrave Dictionary of Economics and the Law, Ed. Peter Newman, Vol: 2, pp. 172-179, London: Macmillan. (*Yeni Türkiye, Kasım-Aralık 1999, Yıl:5, Sayı:30, ss.659-671. de yayınlanmıştır.*)

Almanca konuşan akademik çevrelerin dışında, özellikle Anglo-Amerikan akademik çevrelerinde Freiburg Okulu'nun düşünceleri nispeten daha az dikkat çekmiştir. Bu okulun yayınlarının büyük bir kısmı sadece Almanca olarak yayınlanmış ve çok az bir kısmı İngilizce'ye çevrilmiştir. Hayek'in belirttiğine göre, T.W. Hutchison, orijinali 1940'da yayınlanan Eucken'in *Grundlagen der Natinal-ökonomie* isimli eserin ilk İngilizce çevirisini hazırlamış ve 1950'de 'Ekonominin Kurucuları' (*The Foundations of Economics*) başlığı altında yayınlanmıştır. Söz konusu eserin 1992 tarihli yeni baskısının önsözünde çevirmenin belirttiğine göre, orijinal çeviri gerek İngiltere'de gerekse ABD'de çok az ilgi uyandırmıştır. Son zamanlarda Freiburg Okulu'nun araştırma programı, özellikle ekonomide modern yaklaşımlar olarak kabul edilen politik anayasal iktisat ve yeni anayasal iktisattaki gelişmelerden dolayı dikkatleri üzerine çekmiştir (Tumlir, 1989:126; Sally, 1996:250).

1891'de doğan Walter Eucken, filozof olan ve edebiyat dalında Nobel ödül alan Rudolf Eucken'nin oğludur. Walter Eucken, ekonomi dalındaki doktorasını Bonn Üniversitesi'nden 1914 yılında almış ve 1914-1918 (I. Dünya Savaşı'nda) yılları arasında askerlik hizmetini yaptıktan sonra, akademik kariyerini 1921 yılında Berlin Üniversitesi'nde tamamlamıştır. Walter Eucken, 1925 yılına kadar bu üniversitede kadrosuz öğretim üyesi (*privatdozent*) olarak çalışmış ve akabinde de Tübingen Üniversitesi'ne profesör olarak atanmıştır. 1927 yılında Freiburg Üniversitesi'nde bir kürsü başkanlığını kabul eden Walter Eucken, 1950 yılındaki ölümüne kadar bu üniversitede çalışmalarını sürdürmüştür. Eucken, 1947 yılında İsviçre'de öncülüğünü Hayek'in yaptığı Mont Pelerin Konferansı'nda görev alan ve göçmen olmayan tek Alman vatandaşıdır. Bu konferans, Mont Pelerin Derneği'nin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Hayek, Eucken'in merkezi planlama konusundaki görüşlerinin *Economica* (1948) isimli dergide yayınlanmasını sağlamış ve 1950'de Lionel Robbins'le beraber bir konferans vermesi için Eucken'i Londra Ekonomi Okulu'na (LSE) davet etmiştir. Eucken bu ziyaret sırasında Londra'da ölmüştür. Eucken'in konferansları, ölümünden sonra *This Unsuccessful Age* başlığı altında yayınlanmıştır.

Franz Böhm, 1895'te doğmuş ve I. Dünya Savaşı'nda askerlik hizmetini tamamladıktan sonra, 1922-1924 yıllarında Freiburg Üniversitesi'nden hukuk diploması almıştır. 1925'ten 1931'e kadar Berlin'de Ekonomi Bakanlığı'nın Kartel Departmanı'nda çalışmıştır. 1931'de Freiburg Okulu'na geri dönmüş ve bu okuldaki 1932 yılında doktorasını almıştır. 1933'te de Eucken ve

Grossmann-Doerth'in bulunduğu komitede habilitasyonu tamamlamıştır. Franz Böhm, 1936 yılına kadar Freiburg Üniversitesi'nde kadrosuz öğretim üyesi (*privatdozent*) olarak çalışmıştır. Daha sonra Jena Üniversitesi'ne Hukuk Profesörü olarak atanan Franz Böhm, Nasyonal Sosyalist Rejimin Yahudilere gösterdiği davranışlara eleştirel yorumlarda bulunmasından dolayı 1938 yılında bu görevinden azledilmiştir. Kısaca, Böhm savaş sonrasında Freiburg Üniversitesi'ne ve 1946'da da Frankfurt Üniversitesi'ne Hukuk Profesörü olarak atanmıştır. Bu üniversitede Böhm'ün çalıştığı birim politika konularına yönelmesi üzerine 1948'den sonra Batı Alman Ekonomi Departmanı'nda danışman olarak görev yapmaya başlamıştır. Böhm, 1953-1965 yılları arasında Hıristiyan Demokrat Parti'nin (CDU) parlamento üyesi olarak görev yapmıştır. Batı Almanya'da anti-kartel konusundaki yasal düzenlemelerin de baş tasarımcısı olarak görev yapan Franz Böhm, 1977'de ölmüştür.

Freiburg Okulu'nun ikinci nesli, Friedrich A. Lutz (*Eucken'in asistanı*), Paul Hensel, Hans Otto Lenel ile Ernst-Joachim Mestmacker'den oluşmaktadır. 1948'de Eucken ve Böhm tarafından kurulan *ORDO* yayını, Freiburg Okulu araştırma programı geleneğindeki yayınların en önemlilerinden birisi olarak yayın hayatına hala devam etmektedir.

Hukuk ve ekonomi bölümlerini de ihtiva eden Freiburg Üniversitesi'nin 'Facultat für Rechts- und Staatswissenschaften' isimli fakültesi, Ordo-liberal geleneği ile Freiburg Okulu'nun hukuki ve ekonomik perspektifin kombinasyonu açısından uygun bir çerçeve ortaya koymaktadır. Ortaklaşa editörlüğünü yapmış oldukları *Ordnung der Wirtschaft* (Böhm, 1937) adlı serinin ilk cildinde üç editörün (Böhm, Eucken ve Grossmann-Doerth,1989) Tarihçi Okulu eleştirdikleri 'Görevimiz' başlıklı giriş yazısı, Gustav von Schmoller'in Tarihçi Okulu'nun etkileyici mirasını ele almaktadır. Buna karşın, söz konusu bilim adamları, amaçlarının politik ve ekonomik düzenin temel kural ve kurumlarını kapsayan bir ekonomik anayasa oluşturmak olduğunu belirtmişlerdir. Böhm, Eucken ve Grossmann-Doerth'e göre, böyle bir görev için hukuk ve ekonomi bilimlerinin işbirliği gerekliliğine ihtiyaç vardır.

Eucken, kendi çalışmasını hem Schmoller'in programına hem de bu programın Almanya'daki ekonomik düşünce ve politika üzerindeki etkisine açık bir alternatif olarak geliştirmiştir. Eucken, Schmoller'in liderliğindeki Alman ekonomistlerin, bir bütün olarak ekonomik anayasa kapsamı içindeki spesifik sorunları inceleme yeteneğini kaybettiklerini ve teorik

analizleri bıraktıklarını ileri sürmüştür (Eucken,1938:79). Eucken, *Staatliche Strukturwandlungen und die Krise des Kapitalismus* (1932), *Grundlagen der Nationalökonomie* (1940) ve *Grundsätze der Wirtschaftspolitik* (1952) isimli çalışmalarıyla, Tarihçi Okul'un ekonomik analize yönelik kuramsal olmayan yaklaşımına olduğu gibi ekonomik politikadaki prensipsiz-ihtiyari yaklaşımına da bir alternatif sağlamak istemiştir (Eucken,1940:503). Eucken'in amacı, anayasal, sosyal-ekonomik-politik düzenin politik ve kuramsal oluşumuna sistematik-bütünleşmiş bir yaklaşım geliştirmektir.

Düzen (*Ordnung*) kavramı, Freiburg Okulu'nun araştırma programındaki temel kavram olduğu sürece bu programın kapsamı dahilinde söz konusu kavramın ekonomilerin ve ekonomik sistemlerin üzerine dayandırıldığı oyunun kuralları bağlamında ekonomik anayasa kavramına ilişkin olduğunu bilmek büyük önem arz etmektedir (Eucken, 1992:314). Eucken ve Böhm ile bunların takipçileri, *Ordnung* terimini oyunun kuralları, ekonomik anayasa, farklı kurallar ve ekonomik anayasalara göre şekillenen ekonomik faaliyetler düzeni arasındaki sistematik ilişkileri vurgulama anlamına gelen analitik bir konsept olarak kullanmışlardır. Ancak, bu terim kesinlikle '*Ordnung*' ya da İngilizce terim *order*'ın değişik kullanımlarda sahip olabileceği herhangi bir muhafazakar ya da otoriteryan çağrışımları ima etmek anlamına gelmemektedir.

Ekonomik düzen (*Wirtschaftsordnung*) ifadesiyle, ekonomik faaliyetlerin tipik yapısı ve sistematik örnekleri ya da belirli ekonomileri karakterize eden ekonomik sürece ilişkin düzenlemeler anlatılmak istenmektedir (Eucken,1992:308). Eucken'in üzerinde ısrarla durduğu gibi (1992:80), bütün ekonomik faaliyetler ekonomik düzen içinde meydana gelmekte ve ancak bu düzen kapsamında yeteri kadar anlaşılabilir. Araştırmalara yol gösteren soru '*oyunun kurallarının nedir?*' olmalıdır (Eucken,1992:81). Burada verilmesi gereken ana mesaj, ekonomik düzenlerin temel olarak resmi-legal-anayasal çerçeveyi ifade eden ancak farklı toplumlardaki ekonomik faaliyetleri yönlendiren resmi olmayan adetler ile gelenekleri de içeren esas ekonomik anayasa açısından anlaşılması gerekliliğidir (Eucken,1990:377). Eucken (1990:21)'e göre, spesifik ekonomik düzenlerin farklı çeşitlerinin geçmişte mevcut olması ve günümüzde de varlığını sürdürmesi, şu iki temel prensibin farklı kompozisyonu olarak anlaşılabilir: Bir tarafta oyunun genel kurallarının çerçevesi içinde ekonomik faaliyetlerin yerleşmiş koordinasyonu, diğer tarafta da merkezi

yönetim sistemi içinde alt koordinasyon prensibidir (Eucken,1992:118). Ordo-liberal Okulu'un en önemli görevlerinden birisi, Almanya'nın savaş dönemi ekonomisi veya sosyalist ekonomiler gibi merkezi planlanmış ekonomi ile takas ya da piyasa ekonomisi arasındaki farklılığı ortaya koymaktır (*Verkehrswirtschaft*). Ordo-liberalleri, merkezi planlamanın eleştirisine (*Zentralverwaltungswirtschaft*) yönelik olarak von Mises ve Hayek tarafından ortaya atılana çok benzeyen bir argüman geliştirmişlerdir (Eucken, 1990:361).

Kuramsal olmayan düzenler, etkin olabilir veya arzu edilebilir (Eucken,1992:313). Freiburg Okulu'nun kurucuları, ekonomik politikalarla geliştirilmesi düşünülen temel araçların örneğin uygun ekonomik anayasalar uygulamak suretiyle oyunun kurallarının değiştirilmesi olduğunu vurgulamışlardır. Freiburg Okulu'nun kurucularını motive eden şey, hukuk ve ekonomideki kuramsal fikirleri 'ekonomik anayasa için yasal yolları anlama ve şekillendirme'ye ilişkin problemlere ilgi duymalarıydı (Böhm, Eucken ve Grossmann-Doerth,1989:24). Freiburg Okulu'nun kurucuları, bu problemlere duydukları ilgiyi bir işlevsel ve insani sosyal-ekonomik-politik düzenin anayasal temellerini araştırma projesinin bir parçası olarak görmüşlerdir. Böyle bir düzeni tanımlamak için Eucken Latince bir kelime olan *Ordo* terimini kullanmıştır. Bu terim, doğal hukuk çağrışımlarını andıran Latince bir kelime olan *Ordo* teriminden adapte edilmiştir. Bununla beraber, *Ordo* terimi, bu tip çağrışımlardan ayrı tutulabilir ve insanlar içinde yaşadıkları için arzu ettikleri bir düzenin direkt olarak algılanması şeklinde ifade edilebilir (Vanberg, 1997). Eucken ve Böhm, amaçlarının yalnızca akademik bir girişime yönelik araştırma programı geliştirmek değil; arzu edilen bir ekonomik düzen nasıl oluşturulabileceği ve sürdürülebileceği sorusuna da cevap aramak olduğunu vurgulamaktadır. Eucken ve Böhm bu soruya *anayasal tercih*, örneğin uygun bir ekonomik bir anayasa oluşturarak arzu edilen bir ekonomik düzen nasıl yaratılabilir, problemi olarak yaklaşmaktadır (Eucken, 1992:314). Eucken ve Böhm'e göre, hukuk ve ekonominin birlikteliği, anayasal iktisat politikası (*Wirtschaftsverfassungspolitik*) için vazgeçilmez bir ön koşuldur. Anayasal iktisat politikası, ekonomik süreçteki spesifik müdahalelerle sonuçları doğrudan etkileme yollarını aramayan ekonomik politikanın yerine, oyunun kurallarını düzenlemek suretiyle dolaylı bir tarzda nihai ekonomik düzeni geliştirmenin yollarını araştırmaktadır (Eucken,1990:336). İzlenmesi zorunlu böyle bir ekonomik politikanın genel amacı, kendi çıkarları yanında ortak çıkarları da düşünen ekonomik birimlerin bulunduğu ortamın koşullarını yaratmaktır (Eucken, 1938: 80;1990:360). Diğer bir ifadeyle, Eucken ve

Böhm, anayasal iktisat politikasının (*Wirtschaftsverfassungspolitik*) görevinin Adam Smith'in tanımlamış olduğu görünmez elin (*invisible hand*) işleyebileceği koşulları yaratmak olduğunu düşünmektedirler.

İster Marksizmde isterse Marksizmin diğer versiyonlarında olsun toplumsal gelişimin değiştirilemez gidişatına karşı Eucken ve Böhm, insanların içinde yaşadığı sosyo-ekonomik düzenlerin önemli ölçüde kollektif ve politik tercihe bağlı olduğunu vurgulamaktadırlar (Böhm, 1960: 164). Eucken ve Böhm, piyasa düzenine özel yöntemlerle müdahale edilmemiş olduğunu ancak bu düzenin zaman içinde yavaş yavaş değişim gösterdiğini belirtmektedirler. Bununla beraber, Eucken ve Böhm, ekonomik düzenlerin insanoğlunun tasarımına bağlı olduğunu ve bu düzenlerin ancak enine boyuna düşünülerek yapılacak reformlar sayesinde geliştirilebileceğine inanmaktadır. İşlevsel ve insancıl bir ekonomik düzenin kurulması için Eucken (1992: 314)'in belirttiği gibi:

Ekonomik sistemlerin kendiliğinden gelişmesine bizim izin vermemiz yetmez ve bu suretle de sorun kendi kendine halledilemez. Son yüzyılın tarihi gelişmeleri bunu yeteri kadar açık ve net bir biçimde ortaya koymaktadır. Ekonomik sistem, biçimlendirilmek zorundadır. Ticaret politikası, kredi politikası, monopol politikası ya da vergi politikası, iflas hukuku gibi ekonomik politikaya ilişkin problemler, ulusal ya da uluslararası ekonominin veya bunların kurallarının nasıl biçimlendirileceğinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Bu yüzden Ordo-liberalleri, ekonomik anayasadan söz ederken bir toplumun kendi ekonomik hayatının nasıl düzenlenmesi gerektiği konusundaki düşüncelerini de belirtmektedirler. Ordo-liberalleri, etkin bir anayasal ekonomik politikanın legal-kurumsal çerçevesi belirlenirken bu çerçeve içerisinde çeşitli elementlerinin uyum sağlayabileceği karmaşık yollara dikkat edilmesi gerektiğini önemle ifade etmektedirler (Eucken, 1942: 42). Bunun için, Freiburg Okulu'nun kurucularının ifade ettiği gibi; iflas hukuku, ... , borçlar hukuku, eşya hukuku, aile hukuku, iş hukuku, idare hukuku, ve hukukun diğer bütün alanlarının ve bunlar arasındaki ilişkilerin öneminin kavranması zorunludur (Böhm, Eucken ve Grossmann-Doerth, 1989:24).

İfade edilen bu düşüncede Freiburg Okulu araştırma programının hem kuramsal model, hem de politik model içerdiği söylenebilir. Kuramsal model, bir ekonomik olayın yeterli ölçüde analiz ve açıklamasına neden olan anayasal çerçevenin ya da oyunun kurallarının niteliğini açıklama zorunluluğu varsayımına dayanır. Politik model ise, ortaya çıkan ekonomik düzene yapılacak spesifik müdahaleyle istenilen sonuçları elde etmeye çalışmak yerine; iyi işleyen ve arzu edilen ekonomik sonuçları veren ekonomik politika kurallarının ve ekonomik anayasanın çerçevesini iyileştirmenin yollarını araştırma varsayımına dayanır. Ekonomik düzen teorisi (*Ordnungstherie*), Freiburg araştırma programının teorik bölümüne verilen isimdir. Ekonomik düzen teorisi, alternatif kuramsal-anayasal düzenlemelerin çalışma olanaklarını sistematik bir biçimde inceleyen ve bir toplumun ekonomik anayasası ile o toplumun şirketler yasası, patent yasası, vergi yasaları, iş yasası vb. çeşitli unsurlar arasındaki karmaşık bağlantıları içeren bir modeldir. Ekonomik düzen politikası (*Ordnungspolitik*) ise, Freiburg araştırma programının politika belirleyen modelinin adı olup; piyasa ekonomisinin iyice yerleştiği legal-anayasal çerçevenin çeşitli unsurlarına ilişkin entegre yaklaşımları ihtiva etmektedir. Hayek (1969)'in kurallar düzeni (*rule of law*) ile faaliyetler düzeni (*rule of actions*) arasındaki ayrım açısından, Freiburg Okulu'nun kuramsal modelinin, kurallar düzenindeki farklılıkların ve değişmelerin ortaya çıkan faaliyetler düzeninde (*rule of actions*) ne gibi farklılıklara ya da değişmelere yol açtığı sorusu üzerine odaklaştığı söylenebilir. Buna karşılık, politik modelin ortaya çıkan ekonomik düzen veya faaliyet düzeninin (*rule of actions*) ekonomik anayasa ya da kurallar düzenindeki sürdürülebilir reformlar tarafından nasıl iyileştirilebileceği sorusu üzerine odaklaşmaktadır.

Freiburg Okulu'nun kurucuları, kendilerinin klasik liberalizm geleneğine tabi olduklarını belirtirlerken liberalizmin bazı versiyonlarının aksine serbest piyasa düzenini sadece devletin olmadığı durumda birisinin ne bulacağı ya da doğal bir olay değil; ancak, devam ettirilmesi ve düzenli olarak çalıştırılması gereken anayasal bir düzene dayanan politik-kültürel bir ürün olarak ele almaktadırlar. Bu bakımdan Freiburg Okulu'nun kurucuları piyasa rekabetin etkin bir biçimde çalışmasına imkan sağlayacak kurumsal ve kurallar çerçevesinin belirlenmesi ve bunun devam ettirilmesinde devletin önemli görevler yüklenmesinin zorunlu ve gerekli olduğunu belirterek; kendilerini, bu gibi pozitif kuralları sağlama da başarısız kalan bir bırakınız yapsınlar (*a laissez faire*) liberalizminden farklı bir yerde görmektedirler. Freiburg Okulu'nun kurucuları, muntazam bir legal-kurumsal çerçeve sunan ve kendi kendine işleyen

piyasa ile legal-kurumsal çerçevenin nasıl meydana geldiği konusunun ayırt edilmesinin önemine dikkat çekmektedirler. Diğer bir ifadeyle, bu okulun kurucuları, rekabet piyasasının belirlenmiş kurallar içinde nasıl çalışacağını gösteren alt-anayasal konular ile piyasa rekabetini çalışır hale getiren kuralların nasıl oluşturulacağı ve nasıl yürütüleceğini belirleyen anayasal kurallar arasındaki ayırımı çok net bir biçimde ortaya koymaktadırlar.

Freiburg Okulu'nun kurucularının '*doğal düzenin kendiliğinden ortaya çıkmasına duyulan güven*'e dayanan mantıksız beyanları yüzünden kendilerinden önceki 19. yüzyıl liberallerinin bazılarını eleştirmeleri (Eucken,1989:38), bu okulun kurucularının piyasa süreçlerinin kendiliğinden düzenleyen niteliklerine klasik liberallerin duydukları güveni tamamen paylaşmadıkları anlamına gelmemektedir. Bu sadece Freiburg Okulu'nun kurucularının *Ordnungsrahmen* olarak isimlendirdikleri, örneğin, legal-kurumsal çerçeveye duyulan böyle bir güvenin yayılması için herhangi bir gerekçe göstermemeleri anlamına gelmektedir. Freiburg Okulu'nun kurucularına göre, piyasa rekabeti için uygun bir *Ordnungsrahmen*'nin kendi kendine meydana geldiği ve doğal olarak geliştiği düşünülemez.

Ordo-liberalleri, *serbest piyasa ekonomisinin* ya da *serbest bir ekonomik anayasanın* esasının (Böhm,1937:67) bütün ekonomik birimlerin yasal eşitler olarak bulunduğu, serbest mübadelelerin ve serbest sözleşmelerin sadece ekonomik faaliyetler aracılığıyla gerçekleştirildiği bir *serbest piyasa* düzeninin içeriğinde olduğunu görmüşlerdir. Tabi ki Ordo-liberalleri eşitlik ve serbestliğin prensiplerinin hiç bir yerde tam olarak gerçekleşmediğinin fakındadırlar. Ordo-liberalleri, piyasa ekonomisine ilişkin herhangi bir eleştiride bulunulurken piyasa ekonomisinin nasıl daha iyi çalışacağı konusu ile ne tür yasal-kurumsal çerçevenin piyasa ekonomisinin daha iyi işlemesine katkı sağlayabileceği konusunun ayırt edilmesinin gerekliliğine işaret etmektedirler. Ordo-liberalleri, bu prensipleri, mevcut ekonomik düzene karşı normatif standartlar ve anayasal reform çabalarına kaynak teşkil edebilecek referans kriterleri olarak kabul etmektedirler (Böhm, 1937: 124). Ordo-liberalleri, 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarındaki liberalleşme hareketlerini bu kriterleri yerine getiren ekonomik düzenin gerçekleştirilmesine doğru atılmış en önemli tarihi adım olarak görmüşlerdir (Eucken,1982:124). Bu hareketler, kendini feodal toplumdaki Böhm'ün (1989:46) ifade ettiği özel hukuka bağlı topluma (*Privatrechtsgesellschaft*) ya da medeni hukuka bağlı topluma (*Zivilrechtsgesellschaft*) geçiş şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu

hareketlerin araksındaki itici güç, feodal toplumu eşit haklara ve eşit özgürlüklere sahip özel hukuka bağlı topluma dönüştürme düşüncesidir (Böhm, 1989:54). Bu düşünce, toplumda herkesin aynı haklara ve statüye sahip olması, yani özel hukuk kurallarına tabi bir kimsenin statüsünü ifade etmektedir (Böhm,1989: 46). Bu düşüncenin en önemli amacı, hukuktaki eşitsizlikleri ortadan kaldırmaktır. Bu düşüncenin en fazla eleştirdiği konular ise, feodal hükümlerlik hakları, ..., ticaret ve sanayi imtiyazlarıdır (Böhm, 1989:56).

Böhm (1989:54)'ün belirttiği gibi, piyasa ekonomisi özel hukuka bağlı bir toplumun ikiz kardeşi gibidir. Serbest piyasa sisteminin işlemesi, özel hukuka bağlı toplumun varlığını gerektirmektedir.

Mübadele anlaşması ve bu anlaşmanın gerçekleştirilmesi, bağımsız tacirler ile eşit haklara sahip olanlar arasındaki karakteristik işbirliği tarzını ifade eder. Bu bakımdan, serbest piyasa süreçlerini kontrol etmede özel hukuka bağlı sisteme kesinlikle ihtiyaç vardır.

Piyasa ekonomisinin ortaya çıkışı, feodal düzenden medeni hukuk düzenine geçişin beklenilmedik bir sonucu olarak görülebilir. Bu geçiş, feodal imtiyazlar ile ekonomik faaliyetler üzerindeki bir çok kısıtlamanın ortadan kaldırılması, yani kişilerin legal eşitler olarak serbestçe ticaret ve rekabet yapmasına olanak veren bir ekonomik arenanın yaratılması anlamına gelmektedir. Böhm ve Eucken, iyi bir şekilde işleyen serbest piyasa ekonomisi düzeninin kurulması ve sürdürülmesi için feodal imtiyazların ve kısıtlamaların yerine serbest ticaret ve serbest sözleşme yapabilmenin ikame edilmesinin ötesinde daha fazla şey gerektirdiği konusunda ısrar etmektedirler. Böhm ve Eucken'in iddiasına göre, serbest piyasa ekonomisi, ekonomik bir anayasayı zorunlu kılmaktadır. Böhm ve Eucken'e göre, bu durum, söz konusu anayasanın bütünlüğü içinde anti-rekabetçi çıkarlar karşısında rekabeti onaylayan ve bırakınız yapsınlar görüşünden (*laissez faire*) çok daha farklı bir anayasanın oluşturulmasını ve sürdürülmesini amaçlayan bir politikayı gerektirmektedir.

Ordo-liberallerinin bırakınız yapsınlar (*laissez faire*) görüşüne yönelik eleştirileri, muhtemelen Ordo-liberallerinin 19. yüzyıl liberal doktrinine dengeli bir biçimde açıklamaktan daha ziyade ekonomik doktrinin klişeleşmiş yanlış yorumlarından kurtulma konusundaki düşünceleriyle desteklenmiştir. Dolayısıyla, bu durumun Ordo-liberallerinin uygun bir

ekonomik anayasanın iyi bir biçimde işleyen piyasa ekonomisinin ön koşulu olduğu şeklindeki pozitif mesajlarından daha az önemsiz olduğu düşünülmelidir. Ordo-liberalleri, bırakınız yapsınlar politikasının ‘staatsfreie Wirtschaft’ı hedeflemediğini kabul etmektedirler (Eucken,1990:26). staatsfreie Wirtschaft terimi, mülkiyet haklarının önemini, sözleşme hukukunu, rekabet hukukunu, patent hukukunu ve benzerlerinin önemini kavramış; devletin olmadığı bir ekonomiyi ifade etmektedir. Bununla beraber, Ordo-liberalleri, ekonomik düzenin kontrol edilmesinin büyük ölçüde politik bir görev olduğunu ancak bunun yerine sürdürülebilir bir ekonomik düzenin hukuk çerçevesinde kendiliğinden gelişeceği varsayımının yanlış olduğunu ifade etmektedirler (Eucken,1982:116). Buna karşın, Freiburg Okulu’nun kurucuları, mülkiyet hakları uygulanması ile serbest ticaret ve serbest sözleşme yapılmasının serbest piyasanın ortaya çıkması için yeterli olmadığını vurgulamışlardır. Ordo-liberalleri, piyasaların çok farklı bir biçimde çalışabileceğini ve bununda piyasa rekabetinin istenilen çalışma imkanlarını sunup sunmayan oyun kurallarının genel çerçevesinin niteliğine bağlı olduğunu vurgulamaktadırlar. Ordo-liberallerinin ana mesajı, serbest piyasa ekonomisinin ekonomik güçlerin serbest oyunundan öte; özel oyun kurallarına sahip olan ve düzenli bir biçimde işleminin bu kuralların niteliğine ve etkin olarak uygulanmasına bağlı olan anayasal bir rejim olduğudur. Ordo-liberalleri, pozitif anayasal tercih konusu olan piyasa ekonomisinin seçimini tanımlamak için anayasal rejimin hayati öneme sahip olduğunu düşünmektedirler.

Freiburg araştırma programının temel mantığı, toplumun ekonomik anayasasına ilişkin politik tercihlerin yapıldığı *anayasal düzey* ile anayasal olarak belirlenmiş oyun kuralları içinde yapılan kişisel tercihlerin yapıldığı *alt-anayasal düzey* arasındaki ayırma dayanmaktadır. Ordo-liberallerinin ifade ettiği gibi, ekonomik anayasa, ‘toplumun ekonomik hayatının nasıl yapılandırılacağına ilişkin genel bir ekonomik karar’ olarak anlaşılmalıdır (Böhm, Eucken ve Grossmann-Doerth, 1989:24). Burada serbest piyasa düzeni, ‘*politik ve anayasal bir düzen*’ olarak görülmektedir (Böhm,1937:18). Anayasal bir düzen olarak serbest piyasa düzeni, politik-anayasal tercihe bağlıdır. Eucken ve Böhm, ‘uyulması zorunlu genel normları ortaya koymak için gerekli olan güç gerçekte politik güçtür’ şeklinde ifade edilen realiteyi kabul etmektedirler (Böhm, 1989:55). Ayrıca, Eucken ve Böhm’e göre, piyasa lehindeki bir karar da politik bir tercihtir. Bu bakımdan, Böhm ve Eucken, serbest piyasa düzeni içinde yapılan

alt-anayasal tercihler konusunda bu düzeninin politik-anayasal tercihinin mantıklı bir önceliği olduğunu kabul etmektedirler.

Freiburg Okulu yaklaşımının odaklaştığı düşünce şudur: oyunun kurallarının seçimi, mahkemenin bütün yapısına uygun olarak yapılır ancak kişisel oyuncular ya da mahkemenin üyelerine alt-anayasal düzeyde özel sözleşme yoluyla kuralların değiştirilmesi veya yürürlükten kaldırılması olanağı verilemez (Böhm, 1960:39). Eucken (1982:120)'nin ifade ettiği gibi, 'Piyasaların açık tutulması bir ülkenin ekonomisinin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle özel baskı gruplarına bunu ortadan kaldırma hakkı tanınmaz. Düzenleyici politika (*Ordnungspolitik*) özel kişilere bırakılmamalıdır'. Ordo-liberallerinin sözleşme özgürlüğünde ısrar etmelerinin arkasında sözleşme özgürlüğünün monopolcü bir yapının ortaya çıkmasında ve rekabetin ortadan kaldırılmasında bir araç olarak kullanılmasına izin verilemeyeceği düşüncesi yatmaktadır (Eucken,1982:123). Ordo-liberallerine göre, sözleşme özgürlüğünü ortadan kaldıran ya da sınırlayan unsurların sözleşmelere giriş amacı için kullanılmasına izin verilemez. Diğer bir ifadeyle, Ordo-liberalleri, alt koalisyonlar arasında değişik gruplar tarafından kuralları değiştirme hakkı tek taraflı olarak devre dışı bırakılırsa, bu oyunun kurallarına göre oynama düşüncesiyle uyumlu olamaz ve özellikle rekabet kurallarının uygulandığı sınırlamalardan özel sözleşme yoluyla ekonomik birimlerin kendilerini maruz göstermelerine izin veren rekabet ekonomisi için gerekli olan anayasal karar ile uyumsuz olduğunu ifade etmektedirler (Böhm, 1960:27;1980:233). Bu ifadeler, Böhm'ün niçin kartel sözleşmelerinin temelde rekabetçi ekonomik anayasa ile uyumsuz olduğu yönündeki temel argümanıdır. Böhm, Alman Anayasa Mahkemesi'nin 1897'de kanunun korunmasını kartel sözleşmelerine ferağ etmesini çok önemli bir yargı hatası olarak kabul etmektedir (Böhm,1937:150; Eucken,1989:55). Bu nedenle, Ordo-liberalleri, tüketicilerin çıkarı pahasına üreticilerin çıkarlarına hizmet etmeden daha ziyade ortak çıkarlara hizmet edebileceğine itimat edilen *Selbstgeschaffene Recht der Wirtschaft*, yani iş çevrelerinin kendilerinin ortaya koyduğu hukukun bunu yapabileceğine inanmak için herhangi bir sebep olduğuna inanmamaktadırlar (Grossmann-Doerth, 1933; Eucken, 1989:56). Eucken (1989:32)'nin belirttiği gibi, 'kendi aralarındaki faaliyeti kontrol etmek için ekonomik gücü elinde bulunduran gruplarca konulan kurallar ile düzenlerin gerçekte yazılı hukukun yerini alma eğiliminde olup olmadığı sorgulanmalıdır. Böyle bir grubun yapmış olduğu kurallar

legal düzene dönüşmede ne kadar mesafe almıştır? Bu soru bu günün modern sanayileşmiş dünyasında çok büyük bir öneme sahiptir’.

Böhm, *Özel sektörün gücü sorunuyla* da ilgilenmiştir. Özel sektörün gücü sorununun piyasa düzeninin uygulanabilirliğini tehdit ettiğini düşüncesini kedisi benimsediği gibi, Eucken’de Böhm’ün bu düşüncesini paylaşmaktadır. İskoç Okulu’nun klasik iktisatçılarıyla aşağı yukarı aynı görüşte olan Böhm, *Wettbewerb und Monopolkampf* (1933) adlı eserinde tüketicilerin çıkarlarının ‘yegane doğrudan mazur görülebilir ekonomik çıkar’ olduğunu vurgulamaktadır (Böhm,1982:107). Ayrıca, Böhm, aynı eserde rekabetin temel işlevinin ‘tüketici hizmetlerinin doğrudan yerine getirilmesinde girişimcinin kâr peşinde koşmasını yerli yerine oturtmak’ olduğunu vurgulamaktadır. Böhm, Adam Smith’in rekabetin etkisi altında insanoğlunun bencilliği dürtüsünün anti-sosyal görünümünü kaybedeceği görüşünü örnek göstererek; rekabeti, ‘kâr amaçlı serbest bir ekonominin ahlâki belkemiği’ olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, Böhm’ün tüm çalışmalarında tekrarladığı ana temayı akla getirmektedir (Böhm, 1960:22). Böhm’ün sonraki yazılarında ifade ettiğine göre, ‘rekabet hiç bir surette sadece teşvik edici bir mekanizma olmayıp; aynı zamanda tarih içerisinde gücü sınırlayan en muhteşem ve en dahice bir araçtır’ (Der Wettbewerb ist das grossartigste und genialste Entmachtungsinstrument der Geschichte).

Ordo-liberalleri, klasik liberallerin piyasa rekabetine mal ettikleri istenilen çalışma olanağının herhangi bir niteliksiz piyasa sürecinden beklenememesini; buna karşılık başarı rekabeti olarak isimlendirdikleri (*Leistungswettbewerb*)’den, örneğin müşterilere daha iyi hizmet açısından rekabetinden beklenilebileceğini ifade etmektedirler (Eucken,1990:43). Ayrıca, Ordo-liberalleri, birisinin kendi performansını artırmadan ziyade; diğer tüketicilerin rekabetine engel olunması anlamına gelen rekabete, yani ‘korumacı rekabete’ (Behinderungswettbewerb) karşı çıkmaktadırlar (Böhm, 1937:123; Eucken, 1990:329,358). Ordo-liberallerine göre, ‘başarı rekabeti’ (*Leistungswettbewerb*) oyununun kuralları uygun çerçevesinin oluşturulması ve sürdürülmesi gerçek ve vazgeçilmez bir politik görevdir ve bu görev ekonomik düzen (*Ordnungspolitik*) için gereklidir (Eucken, 1990:226). Ordo-liberalleri, bu görevi işlerini bir mühendis gibi yapmayan bahçıvanın faaliyetlerine benzetmektedirler. Böhm (1980:200)’ün ifade ettiği gibi, iyi işleyen bir piyasa ancak istenilen doğal büyümenin ne olduğuna yardımcı olan koşullara ilişkin gerekli ortamı sağlarken;

ekonomisinin sürdürülmesi, çok iyi işlenmiş bir parkın yaratılması ve korunmasına benzer şekilde devamlı hemşirelik ve bahçıvanlık gerektirir.

Freiburg anlayışında ekonomik düzen politikası (*Ordnungspolitik*), ilk ve en önemli rekabet politikasıdır. Bu politika, istenilen çalışma imkânlarıyla birlikte rekabet sürecinin korunmasını amaçlamaktadır. Eucken ve Böhm'ün rekabet politikasından izlenmesini istedikleri genel amaç, yani mümkün olan en geniş ölçüde tüketicinin hükümranlığının gerçekleştirilmesi konusunda net tavır takınırlarken böyle bir politikanın nasıl sürdürülmesi gerektiğine ilişkin daha spesifik öneriler ile bazı belirsizlikler ortaya çıkmaktadır. Eucken ve Böhm, başarı rekabeti kriterinden başka rekabet politikasına yol göstermesi gereken diğer bir kriteri, yani tam rekabet kriterini (*vollständige Konkurrenz*) ortaya koymaktadırlar. Bu kriterin ne ilk kriterle tamamen uyumlu olduğu, ne de Freiburg modelinin yöntem mantığıyla uyumlu olduğu söylenebilir. Başarı rekabeti (*Leistungswettbewerb*) konsepti, rekabet stratejilerinin hangi çeşitlerine izin verilip verilmeyeceğini açıklayan oyunun kurallarını açığa kavuşturmanın yollarını arayan kriter olup; kurala dayalı rekabet politikasının yönünü göstermektedir. Çünkü bu kuralların tüketicinin lehine veya aleyhine çalıştığı düşünülebilir. Başarı rekabeti kriteri, ekonomik düzen politikası (*Ordnungspolitik*) ya da anayasal politika mantığı ile aynı doğrultudaki yönetsel bir kriteri teşkil etmektedir. Bu kriter, rekabetin uygulanmasının uygunluğu açısından mantıklı bir biçimde tartışılabilir. Buna karşın, tam rekabet kriteri (*vollständige Konkurrenz*), sonuca-dayalı bir rekabet olup; herhangi bir piyasa gücü olmaksızın piyasanın her iki tarafında da çok sayıda ekonomik oyuncuların bulunması arzu edilen durum olarak ortaya çıkan yapısı üzerinde durmaktadır (Böhm,1937:105;1960:62;Eucken, 1992:270).

Tam rekabet konseptiyle ilgili problem, ekonomik düzen politikasının (*Ordnungspolitik*) atılım yapmasına zıt olması ve *Leistungswettbewerb* konseptiyle çatışan politik tartışmalara yol açmasıdır (Eucken, 1990:375). İkinci konseptin odak noktasını sonuçların yaratılmasını sağlayan süreçlerin niteliği oluşturmaktadır. Rekabet politikası konusunda Eucken ve Böhm'ün dile getirdiği bu görüşler, sık sık bahsedilen sınıflandırma ihtiyacından doğmaktadır. Ayrıca, bu görüşler Freiburg Okulu içerisinde daha da geliştirilmiş olmakla birlikte rekabete ilişkin teorik görünüm son elli yıldan bu yana ekonomi mesleğinin dışında önemli ölçüde değişme göstermiştir. Ordo-liberallerinin geliştirmeye çalıştıkları şey, uygun bir rekabet

düzeni olup; bu düzen, kendi başına meydana gelmeyen ve de devam etmeyen bir doğa hediyesi olan ancak aktif bir biçimde araştırılma ve geliştirilme ihtiyacı duyulan çalışma öncelikleri gösteren bir şeye ulaşmaya çalışmaktadır. Bu amaca hizmet etmek için ekonomik düzen politikasının (*Ordnungspolitik*) hangi türünün en uygun olabileceği konusunda farklı görüşler mevcut olabilir. Ayrıca, Freiburg Okulu'nun kurucularının bu mesele üzerinde söyledikleri görüşler başkalarının benimsenmeyebilir.

'*Özel Sektörün Ekonomik Gücü*'nün hangi dereceye kadar düzenli olarak çalışan rekabet piyasasına bir baskı uygulayacağı konusu (Eucken,1990:359), Freiburg geleneği içinde çalışanlar da dahil bu günün ekonomistlerinin çok az bir kısmı Böhm ve Eucken tarafından ortaya atılan kaygıları paylaşmakla beraber konuyu biraz daha farklı olarak değerlendirmekte ve rekabet karşıtı düzenlerin köklerini özel sektörden ziyade politik alanda görmektedirler. Böhm (1960:32)'ün iddia ettiği gibi, ekonomik gücün gerekliliği, tüketicileri daha cezbedici alternatifleri elde etmeden alıkoyan ikinci derece üreticilerin yeteneğine ve legal önceliklerin mevcut olmamasına bağlıdır. Burada asıl sorun, böyle bir gücün doğru bir biçimde uygulamaya konulan özel hukuk düzeni içinde nasıl elde edilebileceğidir. Gerçekte, Eucken ve Böhm, '*Özel Sektörün Ekonomik Gücü*' başlığı altında tartıştıkları problemlerin çoğunun yanlış devlet müdahalelerinin ya da mevcut yasal-kurumsal çerçeve içindeki eksikliklerin dolaylı bir sonucu olduğu gerçeğini görmezlikten gelmemişlerdir. Eucken (1989:33)'nün belirttiği gibi,

Monopollerin teşkili, bilfiil devletin kendisi tarafından, örneğin patent politikası, ticaret politikası, vergi politikası gibi yollarla teşvik edilebilir. Bu durum geçmiş dönemlerde sık sık vuku bulmuştur. Devlet önce özel ekonomik gücün teşkilini teşvik etmekte ve sonra da kısmen ona bağımlı hale gelmektedir.

Bununla beraber, herhangi biri, Freiburg Okulu'nun kurucularının rekabete-dayalı ekonomi anayasayı özel sektörün ekonomik gücünde gelebilecek tehlikelere karşı savunma ihtiyacı duymasını rant-kollama olarak değerlendirebilir (Streit,1992:690). Yukarıda da belirtildiği gibi, Ordo-liberalleri, rekabetçi piyasa düzeninin geleceğini ekonomik birimlerin legal eşitler olarak bulunduğu ve imtiyazsız-ayırımçı olmayan anayasal düzende görmüşlerdir. Ordo-liberallerine göre, imtiyazlı feodal düzenden sivil hukuk toplumuna geçiş böyle bir düzenin

gerçekleştirilmesine doğru atılmış en önemli adımdır. Bu geçiş süreci ‘devletin asla imtiyazlara izin vermemesi’ şeklindeki liberal prensip tarafından yönlendirilmiştir (Böhm, 1980:141;1989:57). Bu yüzden, Ordo-liberalleri, belli gruplara özel imtiyazların sağlanmasını üzerine rekabetçi piyasa düzeninin inşa edildiği prensiplerin piyasa düzeni ve imtiyazsız sivil hukuk toplumuna tercih edilmesini sağlayan asli anayasal taahhütlerin ihlali olarak kabul etmektedirler. Ordo-liberallerinin vurguladığı gibi, imtiyaz kollama ve imtiyaz sağlama, aslında feodal bir toplumun karakteristiği olan imtiyazların ayırıcı düzen türlerine geri dönüşü ifade etmektedir. Bu durum bir bakıma ‘toplumun yeniden feodallaştırılması’ sürecidir. Eucken (1990:329) bu sürecin Orta Çağ feodal sistemini tanımlayan gözlemleri hatırlattığı belirtmektedir. Ordo-liberalleri, rant-kollama problemi konusundaki modern kamu tercihi tartışmalarından hiçte geri kalmayan bir netlikte hükümetlere ve yasamaya imtiyaz sağlamak için yetki verildiği ve sonuçta özel çıkar gruplarının böyle imtiyazlar elde etmek için çalıştığı siyasi süreçlere ilişkin durumları hayati önem taşıyan siyasi dinamikler olarak tanımlamaktadırlar. Böhm’ün (1980:166;1989:66) ifade ettiği gibi,

Hükümetler sürekli olarak çok sayıdaki baskı grubunun birbiriyle uyuşmaz talepleriyle karşı karşıyadır....Bu eğilim, ciddi olarak ele alınması gereken sistemi güçsüz hale getiren nesnelere doğasında vardır.

Ordo-liberallerinin piyasa rekabetine anayasal yaklaşımlarında net olarak belirttikleri husus şudur: rekabet düzeni bir kamu malı olarak hesaba katılmalı ve bir kişinin bir kamu malının yararlanmadaki çıkarı ile o malın üretimine yaptığı katkının net bir biçimde ayırt edilmelidir. Bir kamu malı olarak rekabet düzenine yaklaşımda bir taraftan rekabet piyasası ortamında o malın bir insanın yaşaması için çok gerekli olup olmadığı konusu ile diğer taraftan söz konusu kişinin rekabet piyasası düzenini oluşturan kurallara uyup uymamadaki uymadaki çıkarı konusu arasındaki farkı ayırt etmek önemlidir. Serbest piyasasının işlemlerini sağlayan düzenleyici çerçeveyi oluşturmak, muhafaza etmek ve yönetmek için anayasal olarak belirlenmiş kurallara uygun yasama organı veya hükümetin faaliyetleri, sadece devletin kendisi için değil; bu kurallara harfi harfine bağlı kalan devletin bütün vatandaşlarının da çıkarıdır (Böhm, 1989:63).

Bu ortak çıkara rağmen, ‘diğer katılımcıların ya da katılımcı gruplarının zararları pahasına herhangi bir katılımcı ya da katılımcılar grubunun kuralları ihlal etmek suretiyle fayda sağlaması da mümkün’ olması, kartellerin oluşturulması ya da özel imtiyazlar elde etmek için lobi faaliyetleri gibi doğrudan kural ihlaliyle gerçekleştirilmektedir. Böhm’ün ifade ettiği gibi, ikinci strateji özellikle cezbedicidir. Çünkü;

Bu durumda, kişiler hile yapmanın iğrençliğinin etkisinde kalmamak için kendilerini ifşa etmezler. Buna karşın, yasama veya hükümetten yasama veya hükümet programında hile yapılmasının ortadan kaldırılmasını talep ederler. Koruyucu vergiler, vergi imtiyazları, direkt sübvansiyonlar, fiyat desteklemeleri ve monopol kurulması için destek verilmesi ya da sistematik piyasalar talep edebilirler. Bu durum mevcut kuralların bir grubun lehine buna karşılık diğerlerinin aleyhine dönmesini önemsemeyen bir durumu ifade eder.

Ordo-liberalleri, ‘kamu malı’ ya da oyun teorisi konseptini kullanmamalarına rağmen, çok net bir biçimde ‘rekabet oyununu’ benimsemişlerdir. Bu oyunun potansiyel alternatif rejimlerle karşılaştırıldığında bütün oyuncuların bir rekabet rejimi altında daha iyi yaşam koşullarına sahip iken herkesin rekabetin yüklediği sınırlamalardan muaf olma çıkarına sahip olduğu bir durumda mahkumların açmazını ifade etmektedir. Eğer herkes kendisi için rekabetten korunma yollarını ararsa, sonuçta hiç bir kimse için arzu edilmeyen korumacı bir rejim ortaya çıkacak ve rekabetçi rejim ile korumacı rejim arasında bir tercih olduğunda da hiç kimse rekabetçi rejimi tercih edemeyecektir. Eğer bu oyun rekabet oyununun kurallarını etkin bir biçimde uygulayan devletin varlığı tarafından inandırıcı bulunursa, bu durum herkesin fayda sağlayacağı rekabetçi ekonomik anayasa taahhüdü çıkmazından kaçmak içindir. Eğer oyuncular hile ya da politik yollarla rekabetin disiplininden kaçma yollarını ararlarsa, bu durum böyle bir oyunun kurallarının ihlali demektir (Böhm,1937:126). Bu ifadenin arkasında rekabetçi piyasa düzeninin kendi kendine ortaya çıkmayan ve kendi kendine işlemeyen fakat ekonomik düzen politikasının yardımına ihtiyacı olan bir sistem olduğu konusunda Ordo-liberallerinin teşhislerinin arkasındaki mantık yatmaktadır. Bu günün diliyle, birisi Ordo-liberallerine ekonomik düzen politikasının en önemli ve temel görevinin ekonomik birimlere mahkumların ikileminden kaçma imkanı sağlamaktır.

Ordo-liberalleri, '*rekabet düzeninin korunması*' görevi konusunda (Eucken,1990:327), kendilerini bir ikileme karşı karşıya bulmaktadırlar. Rekabet düzeninin korunması problemine yönelik bir çözümün devlet ya da bir başka organ tarafından sağlanması ve aynı zamanda hükümetin rekabeti bozan en önemli unsur olması, Ordo-liberallerinin ikilemini yansıtmaktadır. Ordo-liberalleri, 'mevcut siyasi yapı altında ortak çıkar olarak kabul edilen hükümetin yapması beklenir ve devletin ortak malları en iyi bilen ve en akıllı şekilde kullanan birim olduğu' şeklindeki yanıltıcı inancı açıkça eleştirmişlerdir (Eucken, 1932:323). Ayrıca, Ordo-liberalleri, mevcut siyasi düzenin değiştirilemeyen yazgı olarak ele alınmaması gerektiğinde ısrar etmekte ve siyasi düzeni reforma tabi tutulabilir ve tutulması da gerekli bir şey olarak ele almaktadırlar (Eucken, 1990:338). Ekonomik alandan az olmamak kaydıyla politik alandaki gerçek problemin farkında olmak, sıradan insanların kendi çıkarları peşinde koşmasına neden olacak bir çerçeve tesis etmek demektir (Eucken,1940:490). Bir başka ifadeyle, Ordo-liberalleri, modern anayasal ekonomiye uygun olarak rant-kollama problemine çözüm olacak çoğu şeyin neticede politik anayasada bulunmasının zorunlu olduğunu kabul etmektedirler (Eucken, 1990:327). Ordo-liberallerine göre, devlete rekabetçi ekonomik anayasanın güvenilir bir koruyucusu olarak bel bağlamadan önce, devletin anayasal düzeni ya da siyaset oyununun kurallarının reform edilmesine ihtiyaç vardır. Tabi ki Ordo-liberalleri böyle bir reformun yalnızca siyasi süreç vasıtasıyla ve bu yüzden artan anayasal probleme bir çözümünün garantisinin olmadığı gerçeğinin farkındadırlar. Ancak, Ordo-liberallerine göre, bu problemi çözmek için bir çaba ortaya koymamak kabul edilebilir bir özür değildir.

Söz konusu ikilemin varlığı, Freiburg araştırma programının hatası olmayıp; nesnelere doğasından ileri gelmektedir. Ordo-liberallerinin kolaylıkla bir cevap verebilir gibi görünmemeleri ise bu programın kurucularının entelektüel dürüstlüğünü yansıtmaktadır. Ordo-liberallerinin kullandığı ve sık sık yanlış anlaşılan bir ifade de, '*güçlü devlet*' argümanıdır. Çıkar gruplarının baskısından kurtulmak için gerekli olan bu argüman, çok geniş bir taktir yetkisine sahip olan otoriter devlet lehindeki bir argüman anlamına gelmemektedir. Aksine, Ordo-liberalleri, bu argümanın devleti çıkar gruplarının ellerindeki bir oyuncak yapan teşkilat ve faaliyetlerinin büyümesi anlamına geldiğini açıkça ifade etmektedirler (Böhm,1980:258; Eucken, 1990:326). Ordo-liberalleri, '*güçlü devlet*' argümanını hükümetleri özel çıkar gruplarının rant-kollama hedefleri haline gelmesinden koruyan ve siyasi anayasa tarafından sınırlandırılan bir devletin kısa ifadesi anlamında

kullanmışlardır (Böhm,1989:1). Ancak, Ordo-liberalleri, böyle bir sınırlamanın neye yol açacağı örneğin anayasal teminatların imtiyaz-sağlama ve imtiyaz-kollamanın dinamiklerinin etkin bir biçimde nasıl tesis edileceğini ayrıntılı olarak ele almamışlardır. Bununla beraber, Ordo-liberalleri, otorite ve gücün devlet ve kanun yapıcılardan alınıp imtiyaz sağlama yoluyla vatandaşlar arasında dağıtılması konusunda hemfikirdirler.

Eucken, özellikle ekonomik düzen politikası mantığının ekonomik anayasa sahasından politik anayasa sahasına uzanımının önemini vurgulamıştır. Eucken, açık bir biçimde ekonomik düzen politikasının sadece uygun bir ekonomik anayasa ihdas etmek ve bunu sürdürmek için değil; uygun bir politik anayasayı ihdas etmek ve sürdürmek için politika seviyesinde de gerekli olduğunu belirtmiştir (Eucken,1990:331). Eucken'in erken ölümü, O'nun politika sahasındaki, yani ekonomik düzen politikası fikri konusundaki düşüncelerini gerçekleştirmesine mani olmuştur. Ancak, Eucken'in Böhm'le beraber ortaya koyduğu model, piyasa sahasından politik sahaya yönelmeyi tavsiye etmekte ve bu gün Freiburg geleneğinin sürdüren kişilerce devam ettirilmesi gereken bir görev olarak durmaktadır.

Kaynakça

Böhm, F. (1933), *Wettbewerb und Monopolkampf-Eine Untersuchung zur Frage des wirtschaftlichen Kampfrechts und zur Frage der rechtlichen Struktur der geltenden Wirtschaftsordnung*. Berlin: Carl Heymann; Reprinted 1964. (Experts in English Translation Published as Böhm 1992).

Böhm, F. (1937), *Die Ordnung der Wirtschaft als geschichtliche Aufgabe und rechtsschöpferische Leistung*. Stuttgart and Berlin: W. Kohlhammer. (Vol.1 of *Ordnung der Wirtschaft*, (ed.) by F. Böhm, W. Eucken and H. Grossmann-Doerth).

Böhm, F. (1950), Die Idee des Ordo im Denken Walter Euckens. *ORDO* 3: xv-lxiv.

Böhm, F. (1960), *Reden und Schriften*. Karlsruhe. C. F. Müller.

Böhm, F. (1980), *Freiheit und Ordnung in der Marktwirtschaft*. Baden-Baden: Nomos.

Böhm, F. (1982), The Non-State ('Natural') Laws Inherent in A Competitive Economy. In W. Stützel *et al.* (eds.), 107-113. (Excerpts in English Translation from Böhm 1980, 105-168).

- Böhm, F. (1989), The Rule of Law in A Market Economy: In Peacock and Willgerodt (*eds.*) 1989a: 46-67. (English Translation 'Privatrechtsgesellschaft und Marktwirtschaft' in Böhm 1980, 105-168).
- Böhm, F., Eucken, W. And Grossmann-Doerth, H. (1989), The Ordo Manifesto of 1936. In Peacock and Willgerodt (*eds.*) 1989a: 15-26. (Originally Published in German as 'Unsere Aufgabe' in Böhm (1937): vii-xxi).
- Eucken, W. (1932), Staatliche Strukturwandlungen und die Krise des Kapitalismus. *Weltwirtschaftliches Archiv* 36: 297-323.
- Eucken, W. (1938), Die Überwindung des Historismus. *Schmollers Jahrbuch* 62:63-86.
- Eucken, W. (1940), Wissenschaft im Stile Schmollers. *Weltwirtschaftliches Archiv* 52: 468-506.
- Eucken, W. (1942), Wettbewerb als Grundprinzip der Wirtschaftsverfassung. In G. Schmölders (*ed.*), *Der Wettbewerb als Mittel volkswirtschaftlicher Leistungssteigerung und Leistung-sauslese*, Berlin: Duncker & Humblot (Schriften der Akademie für Deutsches Recht, Gruppe Wirtschaftswissenschaft, Vol: 6).
- Eucken, W. (1948), On the Theory of the Centrally Administrated Economy. An analysis of the German Experiment. *Economica*, N.S. 15:79-100 (Part I), 173-93. (Part II).
- Eucken, W. (1951), *This Unsuccessful Age*. Edinburg: William Hodge
- Eucken, W. (1982), A Policy for Establishing A System of Free Enterprise. In Stüdzell et al., 115-131 (Excerpts in English Translation from Eucken 1990).
- Eucken, W. (1989), What Kind of Economic and Social System? In Peacock and Willgerodt (*eds.*) 1989a: 28-45.
- Eucken, W. (1990), (Orig. 1952), *Grundsätze der Wirtschaftspolitik*. 6th edn, Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck). (Excerpts in English Translation Published as Eucken 1982).
- Eucken, W. (1992), *The Foundation of Economics-History and Theory in the Analysis of Economic Reality*. Berlin, New York: Springer. (Reprint of the First English Edition Published in 1950 by William Hodge, London; English Translation of *Die Grundlagen der Nationalökonomie*, First Published in 1989 by Springer, Berlin).

- Grossekettler, H.G. (1989), On Designing An Economic Order: the Contributions of the Freiburg School. In *Perspectives on the History of Economic Thought*, ed. D.A. Walker, Vol.II (Aldershot: Edward Elgar): 38-84.
- Grossmann-Doerth, H. (1933), *Selbstgeschaffenes Recht der Wirtschaft und staatliches Recht*. Freiburg: Wagner (Freiburg Universitätsreden, 10).
- Hayek, F. A. (1969), Rechtsordnung und Handelsordnung. In *Freiburger Studien*, Tübingen: J. C.B. Mohr (Paul Siebeck): 161-98.
- Johnson, D. (1989), Exiles And Half-Exiles: Wilhelm Röpke, Alexander Rüstow and Walter Eucken. In Peacock and Willgerodt (*eds.*) 1989b: 40-68. ,
- Kasper, W. and Streit, M. (1993), *Lessons from the Freiburg School. The Institutional Foundations of Freedom and Prosperity*. The Center for Independent Studies, Australia.
- Lenel, H.O. (1989), Evolution of the Social Market Economy. In Peacock and Willgerodt (*eds.*) 1989b: 16-39.
- Peacock, A. and Willgerodt, H. (*eds.*) (1989a), *Germany's Social Market Economy: Origins and Evolution*. London: Macmillan.
- Peacock, A. and Willgerodt, H. (*eds.*) (1989b), *German Neo-Liberals and the Social Market Economy*. London:Macmillan.
- Peacock, A. and Willgerodt, H. (1989), Overall view of the German Liberal Movement. In Peacock and Willgerodt (*eds.*) 1989b:1-15.
- Sally, R. (1996), Ordoliberalism And the Social Market: Classical Political Economy from Germany. *New Political Economy* 1: 233-257.
- Schmidtchen, D. (1984), German 'Ordnungspolitik' As Institutional Choice. *Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft* 140:54-70.
- Streit, M. (1992), Economic Order, Private Law And Public Policy-the Freiburg School of Law and Economics in Perspective. *Journal of Institutional and Theoretical Economics* 148: 675-704.
- Streit, M. (1994), The Freiburg School of Law And Economics. In *The Elgar Companion to Australian Economics*, P.J. Boettke (*ed.*), Aldershot: Edgar Elgar: 508-15.

Stützel, W. *et al.* (1982), *Standard Texts on the Market Economy*. Stuttgart and New York. Gustaw Fischer.

Tumlir, J. (1989), Franz Böhm And the Development of Economic Constitutional Analysis. In Peacock and Willgerodt (*eds.*) 1989b:125-41.

Vanberg, V. (1997), Die normativen Grundlagen von Ordnungspolitik. In *Ordo*, Forthcoming.

Willgerodh, H. and Peacock, A. (1989), German Libaralism And Economic Revival. In Peacock and Willigerodt (*eds.*) 1989a: 1-14.